

NYÁRI SZÍNHÁZI NAPLÓ

*Igazgató-változás a Nemzeti Színházban — Bánk bán száz éve a színpadon
— Szabadtéri előadások — Gyöngyösbokréta — Film-szinkronizálás*

AZ IDÉN egészen szokatlan módon fölcserélődött a színházi szezon és a nyári szünet szerepe. A szezon: szürkén és eseménytelenül pergett le, a szünet: zajos volt, élénk és élelmes, a meglepő fordulatokat is magának tartva fenn. A hosszú tétlenségre kárhozott színházi krónikás most alig győzi regisztrálni a nyári hónapok hír- és impresszió-anyagát.

I. A LEGNAGYOBB SZÍNHÁZI eseményt, mindjárt a nyár elején, a Nemzeti Színház falai között beállott változások jelentik. Hóman Bálint kultuszminiszter, Voinovich Géza kormánybiztosnak ismételt előterjesztett lemondását elfogadva, a következő három évre Németh Antalt állította a Nemzeti Színház élére. Az új igazgató előbb tabula rasa-t teremtett, majd néhány nap alatt végrehajtotta a Nemzeti Színház művészeti és adminisztratív személyzetének újjászervezését. Az utóbbit teljesen kicserélték, de a művészeti együttes nagyjából ismét az eddigi tagokból alakult ki. A régebbi idősebb tagok egy része nyugdíj áztatott, néhány pályakezdő fiatal színész szerződését pedig az igazgatóság nem újította meg. A pótlást Németh Antal a magánszínházak nevesebb színészei közül válogatta össze, így értük meg végre Csontos Gyula régóta esedékes nemzetiszínházi tagságát is. Végül egyes, magánszínházakban működő kiváló színészek vendégszereplése fogja kiegészíteni a Nemzeti Színház új regiszterét. Ennek a — valljuk be — nehéz munkának elvégzése után főleg két körülmény találkozott általános tetszéssel: az egyik a megoldás gyorsasága, a másik, hogy az újjászervezéssel az értékes új tagokkal való gyarapodás ellenére is jelentős költségmegtakarítást sikerült elérni.

A Nemzeti Színház reorganizációja egyik legfontosabb kulturális feladatunk volt, a sajtó azonban napi szenzációt csinált belőle. A szenzáció felforgatta a lapok tipográfiai rendjét, a színházi rovat kiterpeszkedett a riportok hasábjaira, a közönség pedig valóságos izgalommal leste a naponként kiszivárgó híreket. Ha közönségünknek a Nemzeti Színház ügye tisztán művészeti vonatkozásban is annyira szíven fekdüdnék, mint szervezeti problémája június ama hetében, akkor örömmel gratulálnánk neki. Szeretnők egyszer ezt a szenzációt is megérni!... Ez alkalommal csak annak voltunk tanúi, hogy sajtó és közönség részletes megbeszélés tárgyává tett olyan dolgokat, amelyek kizárólag a hivatalos adminisztrációra tartoznak.

Jellemző, hogy a hírszolgálat a legjelentéktelenebb semmiségekre is kiterjedt s például az új bérléthirdető-plakát megjelenését is három nappal előbb beharangozták, pedig ez már igazán sem nem újság, sem nem szenzáció. Újság legfeljebb annyiban, hogy régebben talán a plakát volt hatásosabb — s nem a reklám...

Rövid idő múlva aztán kialakult egy nyugodtabb közvélemény, mely a nemzetiszínházi eseményeket jelentőségükhöz mértén tudta mérlegelni. Ma már mindenki tisztában van azzal, hogy a Nemzeti Színház többé-kevésbé ismert belső válsága, kulisszafrontjának lerombolása gyökeres intézkedést követelt. Az utóbbi évek sok rokonszenvel fogadott, óvatosan gyógyítgató módszere nem bizonyult célravezetőnek. Operációs beavatkozásra volt szükség annál is inkább, mert a felfrissülést és egészséges kibontakozást a Nemzeti Színház közelgő centenáriuma, az 1937-ik év is sürgeti. Sürgeti továbbá az egész világon évek óta tapasztalható súlyos színházi válság. Ennek az általános kor- (és kór-) jelenségnek legyőzése már magában szükségessé teszi az erők koncentrálását. Egyidejűleg olvashattunk különböző híradásokat arról, hogy a francia nemzeti színház, a nagymultú Comédie Française ugyancsak súlyos válsággal küzd; belső igazgatási, művészeti, anyagi természetű bajok egész légioja szakadt a francia klasszikus szerzők dédelgetett otthonára, örülnünk kell tehát, hogy a mi „Nemzetink“ ilyen megnyugtató s komoly várakozásra érdemes megoldást nyert.

A nemzetiszínházi események kapcsán az új igazgató személye is az érdeklődés előterébe került. Németh Antal fiatalember, abból a nemzedékből, amelynek mellőzöttsége miatt napjainkig hangzik az immár közmondásossá vált panasz. A kultuszminiszter tehát a régóta vajdó nemzedékproblémát segítette egyszersmind előbbre, amikor egy harmincas férfi személyében újabb láncszemmel építette tovább a jövő „fiatal Magyarországot“. Főleg azonban a szakszerű előképzettségnek kívánt mintaszerű szabad teret juttatni. Ma, amikor minden gépcsavarnak megvan a maga szakmunkása, a Nemzeti Színház élén is szakemberre van szükség. Németh Antal pedig legfeljebb a nagyközönség szemében „homo novus“; a szakkörök évek óta figyelőmnél kísérhették a fővárosban és Szegeden kifejtett modern rendezői törekvéseit s ismerték úgy is, mint a „Szülészeti Lexikon“ szerkesztőjét és „Az ember tragédiája a színpadon“ c. színháztörténeti monográfia szerzőjét. Németh Antal rendezői, dramaturgi, színházvezetői pályára készült, szakirányú tanulmányokat folytatott itthon és külföldön, igazgatói szerződötése tehát a legobjektivebb és legkézenfekvőbb szempontok szerint történt. A többi: a fölkészültség és rátermettség igazolása most már igazán csak rajta áll. Németh Antal az izgalmas napokban adott nyilatkozatai egyikében a sajtótól egy félévi türelmi időt kért. A Nemzeti Színház minden igazgatójának eddig egy egész év járt ki, ezt a türelmi időt ő is joggal elvárhatja. Ez az esztendő lesz hivatva igazolni a személyéhez fűzött várakozást és modern színpadművészeti törekvéseit. Leghamarabb az új műsor, az új rendezések és az új tagok akklimatizációja tekintetében várunk feleletet. (És e helyütt nem mulaszthatjuk el hang-

súlyozni, hogy a Nemzeti Színháznak sajátos légköre van, világa konvencióktól mentesen is tradíciókban gyökerezik s az a nevében is kifejezett patinás szellemtől elválaszthatatlan!) Amint a színház munkarendje elkészült, még a közeljövőben meg kell indulnia egy új író- és színészgárda kitermelésének, valamint egy emelkedettebb ízlésű és önállóbb ítéletű színházi közönség kialakításának. Az idő egy év alatt sok mindent eligazít. A kritikai morál addig jóindulatú várakozásra kötelez.

II. A VÉLETLEN ÖSSZEJÁTSZÁSA következtében alkalmunk van a Nemzeti Színház új igazgatójával mint színésztörténeti íróval is megismerkedni.

1935 február 27-én múlt száz éve a Bánk bán első fővárosi előadásának. Budapest székesfőváros igen tetszetős kiállítású kiadvánnyal áldozott a magyar kultúra e nevezetes évfordulójának, megjelentetvén Németh Antal „Bánk bán száz éve a színpadon“ című monográfiáját, amelyhez Szendy Károly polgármester írt előszót. A könyv díost, a nyár folyamán látott napvilágot.

Katona József — éppen úgy, mint Madách — nem érte meg műve színpadi előadását. És pedig elsősorban a cenzúra miatt, amely a műnek csak kinyomatását engedélyezte. Bánk bánt a magyar színpad számára úttörő színészetünk fedezte fel és ismertette meg a közönséggel. A drámát első ízben egy jeles vidéki színigazgató, Udvarhelyi Miklós vitte színre Kassán, 1833 február 15-én, három évvel a költő halála után. Az előadást valószínűleg az ekkoriban némileg szabadabb közhangulat tette lehetővé és talán az is, hogy a cenzúra tilalma időközben feledésbe merült. A köztudatba a tragédia ősbemutatójaként általában az Egressy Gábor által Kolozsvárott 1834 augusztus 30-án tartott Bánk bán-előadás rögződött bele. Pedig ez már a második bemutató. Melinda szerepét mindkét helyen a költő reménytelen szerelme alakította: a szép Déryné. A drámát Kolozsvárt is a kassai színtársulat, illetve annak egyik töredéke vitte színre. Ugyanennek a társulatnak Budára szakadt másik töredéke valószínűleg az első fővárosi Bánk bán-előadást a Várszínházban, 1835 február 27-én. A halott költőt persze senki sem ismerte. Egy előadáson egy előkelő néző azt kérdezte: „Ki fordította ezt a darabot?“

Forduló pontot jelent a mű történetében a Nemzeti Színház 1839 március 23-i első Bánk bán-előadása, amely azt egyszersmind örök ünnepi műsordarabjává avatta. A bemutató-előadás parádés szereposztásban, de csak közepes nézőtér előtt játszódott le. Az előadást Széchenyi is végignézte. Kedvezőtlen véleményéről aznapi naplóbejegyzése tanúskodik: „Ung. Theat, — Bankban. ¹— Unbegreiflich dass es die Regierung) erlaubt solchen Unsinn zu spielen. Schlechte, gefährliche Tendenz.“ Vörösmarty ismeretes bírálata is eléggé hűvös tartózkodással számol be az előadásról. Lassanként mégis állandó műsordarabbá lett e tragédia, amelyet megújuló ambícióval és változó sikerrel játszottak legkitűnőbb színészeink. A szabadságharc korában izzó nacionalizmusa hevített; a Bach-korszak idején betiltották; a kiegyezés előtti években csak meg-

nyírbálva s agyoncenzúrázva játszhatták: Petúr és Tiborc csaknem főlöleges alakokká váltak, pedig ők képviselik a mű két leghatásosabb szerepét. A kiegyezés után szövege a béklyóktól megszabadul, de előadásai csakhamar porossá, gépiessé válnak. Ezeket az előadásokat a Nemzeti Színház sokáig hivatalból kötelező szolgálatnak tekintette. Sablonokba merevült, színtelen előadások után közelgett Katona József halálának centenáriuma, az 1930. év. Hevesi Sándor, a Nemzeti Színház akkori igazgatója erre a jubiláns alkalomra tervbevette a Bánk bán átdolgozását s a maga eredeti elgondolása szerinti felújítását. „Nem akarok elmenni a Nemzeti Színházról addig, amíg Katona Józsefnek nincs nálunk sikere“, mondta egy azóta érvényét veszített nyilatkozatában. A hivatalos irodalmi tényezők azonban oly élesen foglaltak állást az átdolgozás gondolatával szemben, hogy Hevesi kénytelen volt annak ötletét elvetni. A vitának politikai visszhangja is volt. Egy képviselő a tervet a parlamentben „merényletnek“ nevezte, a törvényhatóságok pedig átiratban tiltakoztak ellene. Ez a magyar irodalom és művészet történetében szinte páratlanul álló közéleti vihar meggyőzően tanúskodik arról, hogy a dráma egy évszázad alatt, zajos színházi sikerek nélkül, évenkénti két-három előadással is mélyen beleyökerezett a nemzeti köztudatba, s valóságos kegyeleti tárgyá kristályosodott. 1839—935-ig összesen 233 Bánk bán-előadás volt a Nemzetiben. Időközben 23 éven át szünetelt a tragédia előadása. Legtöbbször 1916-ban játszották: ii előadás. Az egyes szerepek alakítói közül Egressy Gábor, Lendvay Márton (II. Endre és Bánk bán), Laborfalvi Róza, Jászai Mari (Gertrudis), Lendvayné, Bulyovszkyné, Prielle Kornélia, Márkus Emma, Váradí Aranka, Tasnády Ilona (Melinda), Szacsvey Imre (Petúr), Szigligeti Ede (Myska bán), Újházi Ede, Hegedús Gyula, Pethes Imre és sok más kiváló színészünk neve tűnik szemünkbe.

A vidéki Bánk bán-kultusznak is van néhány figyelemreméltó fejezete. Főleg a költő szülővárosában Kecskeméten és Kolozsváron élt a legújabb időkig eleven hagyományként a nagyszerű örökség. Szentgyörgyi Istvánnak, a nemrég elhunyt kolozsvári színésznek megrendítő Tiborc-alkatása a magyar színészettörténet legragyogóbb fejezetei közé tartozik.

A drámából opera és film is készült. Az opera szövegét Egressy Béni, zenéjét Erkel Ferenc írta. A film a háború előtt készült Kolozsvárt, de a háború után, a kommün idején Pesten elpusztult.

Idegennyelvű előadása három volt a tragédiának: két német és egy olasz. Amazok egyikét a bécsi Burgtheater pesti születésű tagja, Sonnenthal Adolf tartotta 1871-ben, másikat Reinhardt Miksa társulata mutatta be a Vígszínházban, 1911-ben, majd ugyanazon évben Berlinben is. Az olasznyelvű Bánk bán-előadást Gustavo Salvini olasz színész egyéni kezdeményezése valósította meg 1897-ben, Pesten és Kecskeméten. „A legmagyarabb dráma“ sikert egyik idegen nyelvű előadáson sem aratott, Berlinben meg éppen éles támadásoknak volt kitéve, mert németellenes tendenciát láttak benne.

Ez röviden a Bánk bán száz-, illetve százkétes színpadí pályájának története a szerző által összegyűjtött egykorú beszámolók alap-

ján. A monográfia egyes fejezetei a szükséges színészettörténeti korrajzot is fölvázolják. A könyv értékét jelentősen emeli a szépszámú illusztráció, továbbá a szöveg francia-, olasz- és németnyelvű kivonata.

III. A NYÁRI SZÜNET sohasem szakította meg teljesen a színházi élet vérkeringését. Amint a kőszínházak becsuktak, kaput nyitottak a deszkaszínházak és az évközben ritkábban szóhozjutó színészcsoporthoz sorra bemutatták vagy felújították a vakációs hangulatú, jellegzetes „nyári darabokat“. A nézőtér az érthető okokból helyben nyaraló, kisigényű, de éppen azért „nagyérdemű“ publikumból telt ki. A nyári színjátszás, ebben a kedves, primitív formájában, valahogy szervesen egészítette ki az uborkaszezon fogalmát.

Ma egészen más a helyzet. Az utóbbi években a nyári hónapok színházi szerepe erősen megnövekedett. Az idei nyár meg — a színelőadások száma, a műfajok változatossága, az ötletek merészsége, főleg pedig a reklám méretei tekintetében — valósággal kisebbségi győzelmet aratott az elmúlt szezonnak mind a kilenc hónapja fölött.

Ez a szokatlanul élénk pezsgés a nyári színházakban is éreztette kedvező hatását, de távolról sem eredt onnan. Új nyári színházakból sem eredhetett, mert hiszen ilyenek ma már nem épülnek. Ki épít ma a telkére filagóriát, amelyben megül a penész és megrekken a meleg? Hova lettek az üveges verandák s a nyári táncstermek? Kinek jut eszébe fürdőbódét borítani a kertje alján húzódó patak fölé? Szánalmas, furcsa anakronizmusok ezek! Helyettük napos terraszt, levegős táncparkettet, homokos strandot és szellős weekend-skatulyákat építünk, a múltból ittfelejtett huzatos, poros, kiszellőztethetetlen zárt helyiségektől pedig borzadva menekülünk. Rajongunk a napért és a friss levegőért s még a mozitól is elvárjuk, hogy ha már nem kert-mozi, nem park-mozi, nem tó-mozi, hát legalább nyitott-tetős mozi legyen! Ebbe az egyenes fejlődési vonalba esik bele az a közelebről nehezen meghatározható divatcikk is, amelyet „szabadtéri előadás“ néven ismerünk.

A modern szabadtéri játékok megindítója tudvalevőleg Salzburg, amelyet Reinhardt rendezői bravúrjai tettek másfél évtized alatt az európai idegenforgalom egyik legjelentősebb központjává. Ezenkívül még csak a nagymúltú oberammergaui passiójátékról és a szabadtéri játékok ősi földjén, Itáliában, a régi amfiteátrumokban néhány év óta felújított előadásokról volt tudomásunk. Ez a néhány elszigetelt jelenség az utóbbi évek folyamán járványként kezdett terjedni, az idén meg jóformán az egész világot hatalmába kerítette. Az újságok valósággal ontják a szabadtéri előadásokról szóló híreket, részletes beszámolást annál kevesebbet találunk, jeléül annak, hogy szenzációjuk csak a hírszolgálatig terjed. Divat lett a szabadtéri játék, mint a futball, a strand és a zenerajongás. Külföld és belföld között alig van különbség, mindenütt szinte azonos jelenségeket regisztrálhatunk.

A legtöbb szabadtéri játék híre Olaszországból jön. Abbáziában, Bresciában, Livornóban, Piacenzában, Veronában és egyébütt

époly buzgón tartják a szabad ég alatti előadásokat, mint Velencében és Rómában. Hasonló hírek érkeztek Németországból, Ausztriából, Csehszlovákiából, legutóbb Franciaországból, Hollandiából, sőt Amerikából is. Névtelen falvak és milliós nagyvárosok versenyezve hódolnak az új divatnak, többnyire operaelőadásokkal (Puccini, Bellini, Mascagni, Wagner, Lehár), de olvastunk shakespearei és egyéb drámaelőadásokról is. Az olaszországi szabadtéri operaelőadások rendezése talán nem is divat, hanem természetes megoldás. Hiszen itt felhőtlen kék ég alatt közvetlen, élő környezetből szárnyalnak magasba a nagy zeneköltők áriái. Térprobléma nincs. Rómában a Colosseum, Veronában s több más helyen a régi Aréna kiséreit szolgáltatja a keretet. Hasonló alkalmas terepül kínálkozott Velence zárt Szent Márk-tere. Ugyanez a helyzet Salzburgban, ahol még hozzá a város a Festspiele céljaira a rendezés érdekeinek megfelelő nagyszabású átépítéseket is végeztetett. (Mint olvassuk, ugyanezt a rendezői mindenhatóságot Reinhardt legközelebb egy newyorki kaszárnya szabadszínpaddá átépített udvarán kívánja érvényesíteni.) A szabadtéri játékok eredeti otthonában tehát az előadások hagyományos keretben, az alkalmas új otthonokban pedig megfelelő vagy ilyenéné átalakított tereken folynak.

Nálunk mi a helyzet?

A hazai szabadtéri játékok közül a szegedi előadások jutottak legmagasabb fejlődésre. A szegedi Dóm-környék térhatása a velenceire emlékeztet; impulzust és műfajt a játékok Salzburgtól kölcsönöztek; itt tehát a szabadtéri játékok keretei és mintái szerencsésen találkoznak. „Az ember tragédiája“ rengeteg színváltozásával és tartalmi súlyával, nehezebb feladatokat ró ugyan a rendezésre, de az évről-évre megújuló törekvések előbb-utóbb tökéletes gyümölcsöt érlelhetnek. Ez év augusztusában a Tragédián kívül, amelyet ismét Bánffy Miklós gróf rendezett, két operát is előadtak: a „Parasztbecsület“ és „A cremonai hegedűst“, továbbá egy fiatalon elhunyt modern olasz író, Ercole Luigi Morselli, antik tárgyú drámáját, a „Glaukoszt“. A Parasztbecsület diplomáciai előkészítés után, a magyar-olasz kultúrkapcsolat jegyében került műsorra. Előadását látogatásával Magyarország kormányzója is kitüntette. A világhírű szerző, Pietro Mascagni személyes közreműködése s a milánói Scala néhány kiváló művészenek részvétele páratlan vonzerőt kölcsönzött a nagyszerű előadásoknak. Ugyancsak az olasz-magyar szellemi kapcsolatot juttatta érvényre a Glaukos-előadás is, melynek legfőbb nevezetessége az volt, hogy az újszegedi versenyuszodában került színre. A dráma szereplői között tritonok, nimfák és félistenek szerepelnek, s maga a tárgy is sok tekintetben víziszínpadra utalja. Ezt a kétségtelenül újszerű megoldást a rendezés igen hatásos módon valósította meg.

Szegeden kívül az ország más vidékein folytak szabadtéri játékok. Budaörs ötvenedik Passió-előadását ünnepelte, Máriabesnyőn a középkori misztériumok stílusában rendeztek ünnepi játékokat. Baján az „Üzen a Bácska“ c. színművet, Cegléden a „János vitézt“ mutatták be szabad színen. Rákospalotán egy iskola udvarán, Újpesten egy sportpályán állítottak fel színpadot stb.

A versenyből Budapest sem maradhatott ki. A fővárosban két helyen tartottak szabadtéri előadásokat: a margitszigeti Pólópályán és az Állatkertben. Azokat a Budapesti Hangverseny Zenekar, ezeket a Budapesti Szimfonikus Zenekar rendezte. Szó volt a Tabán területén fölállítandó színpadról is, de ezt a tervet a főváros elutasította s szükség esetén legfeljebb a Városmajorban jelölt volna ki harmadik teret.

Ilyen nagy szükséglet azonban nem merült fel. És ennek részben az egyik legfontosabb tényező, az időjárás is oka. Még az a kevés eső is, ami az idei aszályt enyhítette, délután vagy estefelé jelentkezt s szinte percnyi pontossággal akadályozta meg a szabadtéri előadásokat. Így járt pl. a négy nap alatt kétszer is műsorra tűzött állatkerti „Víg özvegy”-előadás. Máskor a javában folyó előadások közben tört ki a zivatar, az egyik vidéki szabadtéri előadáson az egész színpadot rombadöntötte, Becsben egy díszletező munkást a heves szél lesodort az állványról, úgyhogy súlyos sérüléseket szenvedett. Hja, nem vagyunk Itáliában! A szabadtéri díszletezés nagyon is kockázatos vállalkozás lévén, a szcenikai felkészülést szabadtéri játékainknál általában minimumra szokás csökkenteni. Ez nem volna baj, hiszen a zárt illúziószínpad díszletei amúgy is komikusan hatnak a végtelenbe táguló szabad téren, mondom, nem volna baj, ha a rendezés a szabad tér hatalmas perspektíváit próbálná kiaknázni. De erre még kísérletet is alig láttunk. Ám a szabad téren nemcsak a díszlet törpül el, hanem a terepen ágáló színész is, főleg pedig a hang. Zenés daraboknál, operettnél és operánál ez a baj kevésbé jelentkezik (ezért játszanak Olaszországban csaknem mind operát), de a prózai daraboknál (márpedig nálunk gyakran ilyeneket adták elő), ahol a zárt színházban egyetlen szónak is robbanó sikere lehet, a szabadtéri színpadon sokszor a legfontosabb valőrök semmisülnek meg.

A szabadtéri játékok többnyire dilettáns rendezősége alig képes észrevenni, hogy a meglévő drámairodalomnak csak elenyésző töredéke alkalmas szabadtéri játéokra. Kivételt alkotnak általában a tér- és tömeghatásokkal eleve számoló Passiók és misztériumjátékok. Legújabban divatba jött nagyhírű drámáknak a cselekmény színhelyén való előadása. Így játszották nyáron Velencében, szabad színpadon „A velencei kalmár-t és Rómában, a Forum Romanumon a „Julius Caesar“-t. Hasonló gondolat, a műnek költője szülőhelyéhez rögzített előadása, (Bánk bán előadása a kecskeméti városháza előtt) a közelmúltban nálunk is fölmerült. Szerencsére nem lett belőle semmi. Ezek az ötletek alig egyebek, mint elhibázott Kolumbusz-tojások, olcsó hatásra vadászó rendezői szellemeskedések. Az egyik margitszigeti előadáson „vidám zenés rádiójátékkal” kedveskedett a rendezőség. Az előadás egy stúdióbeli hangjáték leadásával kívánta megismertetni a közönséget. A színészek kosztüm nélkül, kezükben tartott szöveggönyvből mondták be szerepüket a mikrofonba. A leadás — a darab jelentéktelensége ellenére is — érdekes lett volna, ha éppen atehér-ábrázolására való tekintettel zárt teremben történik, így inkább a szabadtéri előadásokat tipikusan jellemző mulatságos zavaró epizódokat élveztük benne: a színpal a szereplőkre dőlt, a

függöny a csattanó befejezés kritikus pillanatában elakadt; a leglíraibb részleteket kívülről a 26-os autóbusz dudája, a „nézőtérrel” pedig, amely tudvalevőleg zöldvendéglő, az evőeszközök csörömpölése modulálta.

„Kész műkedvelő előadás!” — hallottuk néhány szabadtéri játékon. Tiltakozunk ellene. A műkedvelő előadások önművelési hajlamból fakadnak, önzetlen, többnyire kulturális vagy jótékonyági célt szolgálnak s így a nemzetnevelés szempontjából eléggé nem méltányolható jelentőségük van. A műkedvelői előadások nézőközönségét és szereplőit szoros rokoni és érzelmi szálak fűzik össze, itt tehát az esetlegességek és gyámoltalanságukban kedves botlások a közös szorongás és együttérzés harmóniájában maguktól feloldódnak. Nem így a dilettantizmusba süllyedő szabadtéri előadásokon, ahol a hivatásos színészekről a pénzéért zavartalan szórakoztatást vár a közönség. A zavartalanságot azonban hovatovább lehetetlenné teszik egyes szabadtéri előadások üzleti szempontjai. Az üzleti érdek különös nyerseséggel ütközik ki azokon az előadásokon, amelyek egy-egy nyári vendéglő terepén tartatnak vagy amelyekben alkalmilag helyezkedik el a vendéglői ipar. Sajnos, a budapesti szabadtéri előadások szinterein ezzel a visszás állapottal találkozunk. Színház és vacsora egy kalap alatt, eddig sem volt ismeretlen fogalom a pesti polgár előtt — az orfeumokban és kabarékban. De a fővárosi szabadtéri színpadokon Beethoven-szimfóniákat és klasszikus operákat adnak elő tányérszörgezés és pohárkoccintás közben. Az ilyen gasztronómiai-esztétikai összeállítás pedig csak borzadályt vált ki azokban, akikben a művészet áhítatos tisztelete él. Mert vagy rácpontyot fogyasztok két deci kadarkával, vagy a Traviatát hallgatom Németh Máriával, de a kettőt semmi esetre se hozom közös nevezőre, mert az olyan természetű élvezethalmozás, amelyet egy európaibb ízlés íratlan törvényei tiltanak. E törvényekre pedig műélvező ösztönünk és jóízlésünk egyaránt kötelez. Veszedelmes kacérkodásnak tartjuk az orfeumok és kabarék házirendjét a komoly színházi világba inaugurrálni. E szellem térhódítása könnyen odavezet, hogy a közönség elveszti az illúzióját, a színház pedig elveszti a közönségét. A szabadtéri játékok ügye tehát föltétlenül rendezést kíván.

IV. BUDAPEST nyári színházi életében kivételesen szép helyet foglal el a Gyöngyösbokréta szentistvánheti szereplése. A Gyöngyösbokréta az idén, a londoni nemzetközi népi táncbemutaton is elismerést aratott, előadásait tehát fokozott érdeklődés kísérte.

Az idei Bokrétában képviselt községek négy egymást váltó csoportban két-három előadásban szerepeltek. Felvonulásuk gyönyörű ünnepi öltözetükben: festői látvány volt; elfogulatlan délceg kiállásuk: élő karakterológia; bemutatkozásuk egy-egy felkészítő, játék, tánc, ének, aratóünnep, lakodalmi menet stb. keretében: maradandó élmény. A bemutató előadás jelenetei közül a galamboki csoport cséptánca, a cigándi legények keménycsárdása, a derecskeiek verbunkos tánca mellett külön meglepetés a rimóci csoport „csalogató”-ja; mint pantomim az Opera hasonló jellegű előadásainak is

méltó műsorszámra lehetne. De a többi csoport is mind egy-egy külön szint és egyéni értéket vitt a Bokrétába. Kívánjuk, hogy a Gyöngyösbokréta élénk, üde virágai örökre meghonosodjanak a fővárosi ünnepi játékok talaján. Ehhez persze az egyébként gondos és stílusos rendezés további fejlesztésére lesz szükség, hogy az előadásokat a monotóniának még az árnyéka is elkerülje. Kívánatosnak látszik továbbá a nem kimondottan nótaszövegek (regölés, felköszöntés stb.) lerövidítése; a Gyöngyösbokréta elsősorban idegenforgalmi propagandát szolgál, az idegenek a szöveget úgysem értik; akik pedig megértenék, azok elől a Városi Színház hádeszi mélysége a hangot már a terem közepénél teljesen elnyeli. Legjobb volna persze alkalmasabb előadóhelyiséget találni.

Figyelemreméltó esemény, hogy a Gyöngyösbokréta-mozgalmat, mint amely hivatva van a magyar népies előadóművészet különleges sajátosságait, jellegzetes vonásait és hagyományait eredetiségükben megőrizni, továbbá bel- és külföldön egyaránt ismertté tenni: a nyár folyamán maga a kormányzat vette védelmébe. A gyöngyösbokrétákat egyesítő „Magyar Bokréta Szövetség“ a kultuszminisztérium irányítása és felügyelete alá helyezve gondoskodik a jövőben arról, hogy a mozgalom minden üzleti szempont kizárásával, tisztán a magyar kultúra szolgálatának jegyében viruljon tovább. A Szövetség tagjai között a Magyar Néprajzi Társulat is képviselve van s ezzel a szakszerűség kérdése is biztosítást nyert.

V. A MOZICLET frontjáról is van némi följegyznivalónk.

„A mozgófényképek előadásában a magyar nyelv érvényesülésének biztosításáról“ szóló 1935: XIV. t.-c. nyáron megjelent végrehajtási rendelete úgy intézkedik, hogy a jövőben a moziengedélyesek kötelesek teljes műsoruk bizonyos hányadát Magyarországon készült, 1200 méternél hosszabb magyar játékfilmekkel betölteni. Az a bizonyos hányad a teljes műsornak egyelőre 10, illetve 15 százaléka. Egyidejűleg sor kerül egyes külföldi filmek magyarnyelvi szinkronizálására is, mivel a rendelet értelmében a szinkronizált filmek részben beleszámíthatók az előírt százalékba.

A külföldi filmek szinkronizálásának híre — mint emlékezetes — a szakmában némi nyugtalanságot keltett. Rögtön fölmerültek a magyar nyelvre való utólagos áttétel üzleti, technikai és művészi problémái. A vitából általában az a felfogás szűrődött le, hogy a szinkronizálási tervek megvalósíthatók. Tom Mixet és társait magyar beszédre fogni valamivel többre kerül ugyan, mint a magyar fordítást egyszerűen filmre vetíteni, de számítanak arra, hogy a magyar filmek iránti érdeklődésnek különösen a vidéken várható fokozódása könnyen kiküszöböli a különbözetet. A technikai tökéletesítésre a kísérletek évek óta folynak. Döntő szerep jut majd a fordítónak, akinek az idegen nyelvi kifejezés mimikái képét is pontosan követnie kell. Művészi szempontból komoly ellenvetés nem merülhet föl, mivel ú. n. „nagy filmet“ nem szinkronizálnak, hanem csak középszerű átlagot. A rendelet szerint az Országos Mozgóképvizsgáló Bizottság a jövőben a magyar nyelv helyességére is kiterjeszti figyelmét. Leg-

főbb ideje! Nem ártana akár egész eddigi filmtermésünket újrabíráltatni ebből a szempontból. Könnyen kiderülne, hogy szinte kivétel nélkül „szinkronizálásra“ szorulnak.

De vajjon mikor fog sor kerülni az úgynevezett „magyar filmek“ szellemének a szinkronizálására? A nyár folyamán közönségünknek módjában volt — akár szabadtéri előadáson is — felújításban látni az utóbbi évek magyar filmjeit. Láthatta s meggyőződhetett róla, hogy ezeket az iparcikkeket a magyar szellem egyeden sejtje sem vallja magáénak.

Egyidejűleg fölújították a „Krisztina királynő“, „VIII. Henrik“, „Hindu lándzsás“, „Viva Villa“, „A nyomorultak“, „A csata“, „Az ordonánc“, „Severin kapitány“ című filmeket stb., a svéd, angol, francia és német szellem egy-egy megdöbentően mély villanását, filmeket, amelyekből nemzeti arc, nemzeti lélek bontakozott ki, nem pedig a producernek és rendezőjének mindenben üzleti lehetőséget fürkésző tekintete.

— De hiszen nekünk is vannak „magyaros“ filmjeink! — mondhatja valaki. Inkább ne volnának! Emlékszünk még a „Vasárnap délután“ szégyenletes „magyar“ figuráira... De ha elfelejtettük (s felejtjük is el!), itt vannak az „irodalmi forrásból merített“ új magyar filmek, „A vén gazember“, „Ida regénye“ és „A dolovai nábob lányá“-ból átírt „Rákóczi induló“: Mikszáth, Gárdonyi és Herczeg egykori meséi. Tipikus példák együtt és egyenként. Borgózós duhajkodás, revű-grófnők kánkánja, veszett tánc az asztal tetején — az ezerhúrú magyar lélek szimfóniája helyett vásári hacacáré. S amikor a frivol és ízetlen anakronizmusok végén a hős, aki persze gróf, jól megérdemelten tönkremegy: jön a „made in Hungary“: az olcsó komédia egyszeriben irredenta drámává változik és merészel Trianonnal és Magyar Hiszekeggyel zárulni...

A magyar filmek e hibrid jeleneteit rendszerint a hazai táj, népelet és a fővárosi panoráma pillanatfelvételei tarkítják. Feledhetetlen oázisok a néző számára. De csak délibábok, nem talaja, hanem puszta díszletei az örökletes „gróf-cigány-paprika“-komplexumnak.

Miután tény, hogy a magyar filmeknek eddig is csak a nyelve volt magyar, de szelleme nem — jogosan föl lehet tenni, hogy a jól sikerült szinkronizált filmek csupán abban fognak különbözni az eredetileg is magyarul beszélő filmtől, hogy ízlésesebb rendezésük és értelmesebb meséjük lesz.

Azokkal a kérdésekkel, amelyeket e följegyzések futólag érintenek, a Magyar Szemle munkatársai a közelmúltban részletesen is foglalkoztak. Fejtegetéseiket az idő tökéletesen igazolta. Annál szomorúbb, hogy a gyakorlat — bár kiaknázza — milyen késedelmesen aknázza ki őket!

BISZTRAY GYULA